

УДК 097:[025.2:930]:027.7(477-25)

Зоя Афанасьєва,
молодший науковий співробітник НБУВ

Провенієнції на примірниках книгозбірні Київського комерційного інституту як джерело історії бібліотечного фонду

Стаття присвячена зібраним та просистематизованим даним про печатки та шрифтові суперекслібри книгозбірні Київського комерційного інституту.

Ключові слова: фундаментальна бібліотека Київського комерційного інституту та бібліотеки науково-допоміжних підрозділів (кабінетів); провенієнції: печатки, екслібри, суперекслібри.

У практичній роботі з історичними книжковими зібраннями провенієнції нас цікавлять з точки зору своєї інформативності та документальності, які можуть бути в більшості випадків визначним чинником для реконструкції втрачених на сьогодні чи розпорошених книгозбірень. Власне тому виявлення та дослідження провенієнції є невід'ємною частиною книгознавчих та бібліотекознавчих досліджень.

Усі провенієнції, виявлені на примірниках Фундаментальної бібліотеки та бібліотек навчально-допоміжних підрозділів (кабінетів) Київського комерційного інституту (далі — ККІ), а саме: екслібри, печатки, авторські записи, власницькі помітки, дарчі написи та інше — можуть багато про що розповісти спеціалістові, досвідченому фахівцю.

Мета запропонованої публікації — представити зібрані та науково просистематизовані дані про печатки та шрифтові суперекслібри книгозбірні ККІ, які віддзеркалюють її структуру, комплектацію фондів і досі не були об'єктом бібліотекознавчих досліджень.

Бібліотечна печатка стала широко розповсюдженою з кінця XIX ст. Відтоді й дотепер вона є найживанішим бібліотечним знаком власника. До речі, печатки на друкованих виданнях книгозбірні ККІ відображають історію примірників: їхнє попереднє місцезнаходження, належність — з приватної колекції колишніх власників, вченого або державного діяча, з наукового чи навчального закладу, шляхи надходження — була подарована, або ж придбана у книгарні, букіністичній крамниці, або надійшла шляхом обміну тощо.

Увесь масив літератури, яка надходила до Фундаментальної бібліотеки ККІ, мав бути опрацьований таким чином: проштампований відповідно до розподілу видань між основною бібліотекою та кабінетами; заінвентаризований, з присвоєнням кожному примірникові інвентарно-порядкового номера, який записувався чорним чорнилом усередині кожної печатки, а вона проставлялась на титульному аркуші книжки у верхньому правому куточку. Коли ж її передавали до бібліотек кабінетів, то проставлялась печатка відповідного кабінету також на титульному аркуші видання, але нижче основної печатки, як правило, після назви твору.

Якщо ж література надходила до бібліотеки Вищих комерційних курсів (1906—1908) основна печатка була такою: розміром 35 x 25 мм, без рамки, у стовпчик із чотирьох рядків було викарбовано написи: "№ (інвентарно-порядковий), дата / Бібліотека / Вищих / Комерційних курсів". Печатка проставлялась двома кольорами — червоною або

бузковою штемпельною фарбою, принагідно, що червоним кольором відзначався перший примірник, а бузковим — другий та наступні.

Після того як Вищі комерційні курси отримали статус інституту (1908), напис на печатці бібліотеки було змінено на "Фундаментальна бібліотека ККІ". Печатка була овальної форми, розміром 45 x 25 мм, текст було розміщено всередині, вздовж верхньої та нижньої частини овалу: зверху — "Фундаментальна бібліотека", знизу — "Київського комерційного інституту", а в центрі — номер з лінією по горизонталі. Пізніше Фундаментальна бібліотека використовувала ще одну печатку з прямокутною рамкою, розміром 50 x 30 мм, у стовпчик у чотирьох рядках був напис: "Бібліотека / Київського Комерційного інституту / (Дата) / № (інвентарно-порядковий)".

Цікаво відзначити, що на всі нові надходження проставлялась ця печатка, але без дати. Спочатку поле дати залишалося незаповненим. Згодом, коли літературу записували до інвентарної книги, заповнювалась ця графа, в якій штемпелем проставлялась дата реєстрації.

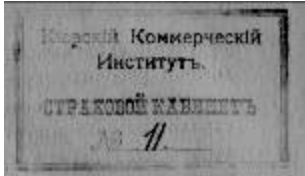
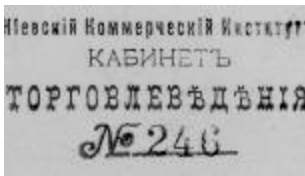
Бібліотека для студентів складалась з двох підрозділів: Студентського відділу та Бібліотеки підручників. Студентський відділ бібліотеки користувався печаткою з рамкою овальної форми, розміром 50 x 30 мм. В овалі був напис: "Студентський відділ бібліотеки" / (верхня частина) і "Київського Комерційного Інституту" (нижня частина). Посередині було проставлено інвентарно-порядковий номер. Печатка бібліотеки підручників також була овальної форми, але

відрізнялась зовнішнім виглядом та розміром: зовнішній край овалу був зубчастий, розмір печатки — 45 x 30 мм. Напис було виконано під верхнім та над нижнім овалом: "Бібліотека підручників" (верхній), "Київського Комерційного Інституту" (нижній), а між ними у центрі — номер. Треба зауважити, що всі інвентарно-порядкові номери зазвичай вписувались у печатку чорним чорнилом власноручно під час запису до інвентарної книги.

До 1913 р. у Фундаментальній бібліотеці накопичилась велика кількість фахової літератури з предметів викладання в ККІ, що спонукало Бібліотечну комісію звернутися до Правління інституту щодо передачі значної частини книжок до бібліотек науково-допоміжних підрозділів (кабінетів), що, у свою чергу, надало можливість звільнити місце у книгоховищі для нових надходжень, якого завжди не вистачало. Після цієї масової передачі літератури з Фундаментальної бібліотеки завідувачі кабінетів почали активніше замовляти фахові видання, яких бракувало для поглибленого вивчення навчальних предметів.

На увесь масив отриманої з Бібліотеки літератури фахові кабінети завели власні інвентарні книги, виданням надавали нові інвентарно-порядкові номери, ставилась печатка, що свідчила про його приналежність конкретному кабінету, а згодом, коли книжки передавались до оправи, на їхніх корінцях шляхом тиснення проставлялась аббревіатура відповідного кабінету. Печатка Кабінету торгівлезнавства — розміром 55 x 25 мм, не мала рамки. На полі печатки у стовпчик у чотири рядки було викарбовано написи: "Київський Комерційний Інститут / Кабінет / Торгівлезнавства / №". Кабінет страхової справи мав печатку розміром 55 x 30 мм із чіткою рамкою прямокутної форми. На полі печатки у стовпчик на чотири рядках викарбувано напис: "Київський Комерційний / Інститут / Страховий Кабінет / №".

Статистичний кабінет мав печатку такого самого розміру, що й Кабінет страхової справи, а на полі було розміщено напис: "Статистичний Кабінет / Київського Комерційного / Інституту / №". Була у нього ще й друга печатка з рамкою овальної форми, розміром 45 x 25 мм. На полі під верхнім її овалом містився напис: "Київський Комерційний", а далі у стовпчик — "Статистичний / Кабінет / № / Інститут".

Печатка Кабінету земсько-міських справ з рамкою прямокутної форми мала розмір 55 x 30 мм, на полі печатки у стовпчик з п'яти рядків було викарбовано: "Земсько-Міський Кабінет / при / Київському Комерційному / Інституті / №".

Печатка Музею товарознавства зазнала декількох змін. Спершу вона була овальної форми, розміром 40 x 30 мм, під верхнім овалом було викарбовано: "Вищі Ком. курси у Києві"; над нижнім — "Музей"; посередині — "№". Пізніше, після 1908 р., розмір печатки та форма залишилися такими, як і раніше, проте напис дещо змінився: під верхнім овалом було викарбувано: "Київський Ком. Інститут"; над нижнім — "Музей"; посередині — "№". Остання печатка мала рамку прямокутної форми розміром 55 x 30 мм, у стовпчик з п'яти рядків було викарбувано вже інший напис: "Музей Товарознавства / при / Київському Комерційному / Інституті / №".

Печатка Кабінету економічної географії за розмірами та зовнішнім оформленням була подібною до тієї, що й у Музею товарознавства. Напис було розміщено у стовпчик у чотири рядки: "Київський Комерційний / Інститут / Кабінет Економічної Географії / №".

Печатка Семінарію (кабінету) економічних та фінансових наук мала подвійну рамку овальної форми розміром 50 x 30 мм, з написом у зовнішньому овалі зверху: "Київський Комерційний", а знизу — "Інститут". На полі внутрішнього овалу в стовпчик у чотири рядки напис: "Бібліотека / Семінару / Економ. та Фін. (скорочено) / №".

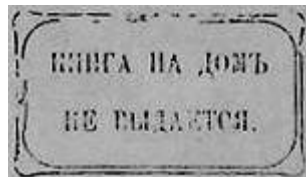
Залізничний кабінет мав печатку розміром 55 x 30 мм з рамкою прямокутної форми і написом у стовпчик у три рядки: "Київський Комерційний Інститут / Залізничний Кабінет / №" (номер порядкового запису в інвентарній книзі цього підрозділу); Соціальний музей — розміром 55 x 35 мм із прямокутною рамкою, у чотири рядки напис: "Київський Комерційний / Інститут / Соціальний Музей / №".

Власна печатка директора ККІ мало чим відрізнялась від печаток кабінетів: розмір 55 x 30 мм з рамкою прямокутної форми і написом у стовпчик у чотири рядки: "Директор / Київського Комерційного Інституту / дата (число, місяць, рік) / №".

Печатка для літератури обмеженого користування з написом у два рядки: "Книга додому / не видається" мала

подвійну лінійну рамку розміром 40 x 25 мм. Вона проставлялась на примірниках, що зберігалися у "Педагогічній шафі", яка стояла, вірогідно, у Професорському лекторії (кабінеті).

Процедура замовлення нової літератури залишалась незмінною: професорсько-викладацький склад та завідувачі кабінетів складали списки потрібних видань і передавали їх до Фундаментальної бібліотеки, з якої у разі потреби заявка насамперед надходила до Бібліотечної комісії, а потім до Правління ККІ. Після обговорення замовлення на літературу на засіданні Правління ККІ приймалось рішення задовольнити або відхилити його. У разі позитивного рішення виділялись необхідні кошти на придбання літератури.

Крім печаток, на примірниках книжок Фундаментальної бібліотеки ККІ та навчально-допоміжних підрозділів часто-густо зустрічаються написи, зроблені олівцем синього кольору, ймовірно, бібліотекарем, як-то: "По зак. проф. Баратца"; "По зак. проф. Воблого"; "По выб. М. В. Довнар-Запольского"; "По зак. проф. Ерченка"; "По зак. Кованько"; "По зак. проф. Косинского"; "По зак. Лозинского"; "По зак. проф. А. А. Русова"; "По зак. проф. П. Рышкова"; "По зак. Синопийского-Трофимова"; "По зак. проф. Слезкина"; "По зак. проф. Л. Н. Яснопольского"; "По зак. Я. И. Ярошевича"; "По зак. О. О. Эйхельмана и А. К. Митюкова"; "По зак. Библ. Ком."; "Для Педагогич. шкафа" тощо. Цей факт наочно засвідчує активну участь професорсько-викладацького складу ККІ у комплектуванні бібліотек Інституту.

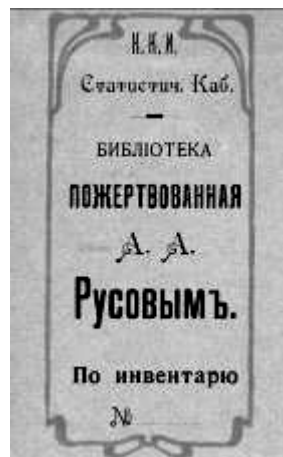
На деяких примірниках книжок Фундаментальної бібліотеки та Статистичного кабінету на форзацах було виявлено екслібриси у вигляді наклейок, виконаних друкарським способом, сіро-бежевого кольору, розміром 90 x 55 мм, з написами у вісім—дев'ять рядків у стовпчик: "К. К. И. / Фундам. Библ. / Библиотека / Пожертвованная / проф. А. М. / Гуляевым / По инвентарю / №", а також "К. К. И. / Фундам. Библ. / Библиотека / Пожертвованная / проф. О. О. Эйхельманом /

По инвентарю / №". На книжках Статистичного кабінету були наклеєні екслібриси аналогічного розміру з написом: "К. К. И. / Статистич. Каб. / Библиотека / Пожертвованная / А. А. Русовым / По инвентарю / №". Наведені екслібриси свідчать про те, що Фундаментальна бібліотека та бібліотеки кабінетів, зокрема Статистичного, після заснування отримали багату колекцію книжок із приватних бібліотек викладачів ККІ, які заклали основи книгозбірень Інституту.

Екслібриси допомогли виявити наявність пожертвованих книжок у загальному фонді бібліотеки ККІ, не застосовуючи допоміжного довідкового апарату, а саме — каталогів або інвентарних книжок (яких іноді так бракує), де містилась інформація про джерела та шляхи комплектування цією літературою.

Олексій Михайлович Гуляєв (1863—1923) — правознавець, доктор права (1894), академік ВУАН (1923). Закінчив історико-філологічний (1885) та юридичний (1887) факультети Київського університету Св. Володимира. У 1894—1908 рр. — ординарний професор кафедри римського, цивільного та торговельного права Університету Св. Володимира. Він брав безпосередню участь в організації Вищих комерційних курсів (1906), згодом реорганізованих у Київський комерційний інститут. Від 1908 р. — професор Санкт-Петербурзького училища правознавства, а з 1919 р. читав лекції з цивільного права і процесу в Київському комерційному інституті (від 1920 — Київський інститут народного господарства) та з міжнародного приватного права в Інституті зовнішніх відносин. У 1920 р. його було призначено штатним професором юридичного факультету Київського інституту народного господарства [1].

Отто Оттович Ейхельман (1854—1943) — правознавець, фахівець із питань державного та міжнародного права, історії права. Доктор права (1880), професор (1882), дійсний член Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка (1924). Закінчив юридичний факультет Дерптського (нині — Тартуського) університету (1875). З 1882 р. — завідувач кафедри історії зарубіжного законодавства у Київському університеті Св. Володимира, з 1905 р. — декан юридичного факультету. Одночасно викладав на Вищих жіночих курсах та у Київському комерційному інституті [2].

Олександр Олександрович Русов (1847—1915) — український земський статистик, етнограф, фольклорист. Після закінчення у 1868 р. історико-філологічного факультету Київського університету Св. Володимира кілька років був викладачем Київської 1-ої чоловічої гімназії, займався етнографією і видавничою діяльністю. У 1908—1915 рр. викладав статистику в Київському комерційному інституті [3].

У різні роки книгозбірня ККІ придбала дві великі приватні бібліотеки. Першою ту, що належала Семену Мойсе-

йовичу Барацу (1850—1913), який народився в Одесі, був фахівцем у галузі банківської справи та вексельного права, написав "Капітальний курс вексельного права" (1893), "Курс комерційної кореспонденції" (1905), "Курс подвійної бухгалтерії" (1900), "Задачі вексельної реформи в Росії" (1896) тощо. Він був автором серії статей з бухгалтерського обліку та банківської справи, часто публікував свої праці у журналі "Счетоводство" та інших фахових періодичних виданнях. З 1884 р. С. Барац викладав у Петербурзькому комерційному

училищі, з 1895 р. — у Жіночому комерційному училищі при будинку генерала І. Демидова, у 1897—1900 рр. — на Вищих комерційних курсах Товариства для поширення комерційних знань. З 1904 р. він читав лекції на економічному відділенні Петербурзького політехнічного інституту [4].

У жовтні 1913 р. викладач ККІ Ш. Гольдельман був відраджений до Санкт-Петербурга, до вдови С. Бараца Ольги Іванівни з метою придбання за 5 тис. руб. бібліотеки її чоловіка, яка налічувала приблизно 6500 назв книжок, упакованих у 40 ящиків по 10 пудів^{*} кожен, що були відправлені до Києва [5].

У рапорті від 08. 10. 1913 р. до директора ККІ Ш. Гольдельман відзначав, що попереднє ознайомлення з бібліотекою С. Бараца підтвердило її цінність для Інституту, оскільки вона укомплектована значною кількістю видань різними мовами з предметів, які викладались у ККІ. Більшість з них мала оправу, чимало книжок випущено у 1860—1911 рр., однак були й раритетні — надруковані 100 і навіть 200 років тому. Бібліотека мала добре організовані каталоги [6].

Тематичний аналіз складу бібліотеки виявив велику кількість книжок із торговельного та вексельного права, бухгалтерії, рахівництва, комерційної арифметики, видання про вищу комерційну освіту за кордоном та з інших комерційних дисциплін і галузей економіки. Після опрацювання літератури її розподілили поміж Фундаментальною бібліотекою та фаховими кабінетами, бралась до уваги раритетність та бібліографічна цінність книжок. Найрідкісніші видання передавались винятково до Фундаментальної бібліотеки [7].

Іншим прикладом значного поповнення фондів книгозбірні Інституту було придбання приватної бібліотеки професора ККІ Миколи Васильовича Самофалова, яка налічувала 6,6 тис. од. зб., з яких 2,4 тис. становили книжки, 4,2 тис. — брошури та періодичні видання. За цю колекцію Правління Інституту у 1918 р. сплатило родині Самофалова 8 тис. руб. [8].

Микола Васильович Самофалов (1851—1914) народився у дворянській родині, закінчив юридичний факультет Новоросійського університету в 1872 р. зі званням кандидата юридичних наук. Державну службу розпочав у Одеському окружному суді. У 1874 р. був призначений виконувачем обов'язків судового слідчого у Пермі. У 1878 р. М. Самофалова обрано членом Катеринбурзького окружного суду, а у 1880 р. він переїздить до Києва на посаду Товариша прокурора окружного суду. В 1886 р. Миколу Васильовича було запрошено викладати на юридичному факультеті Київського університету Св. Володимира на посаді приват-доцента — читати курс лекцій з кримінального процесу та проводити практичні заняття. У 1893 р. М. Самофалов був призначений членом Київської судової палати, а у 1894 р. перейшов на посаду управляючого Київською казенною палатою, роботу в якій залишив у 1907 р., прагнучи зайнятись лише викладацько-педагогічною діяльністю. Він докладав багато зусиль як голова Будівельної комісії зі спорудження Київського політехнічного інституту імператора Олександра II та 1-го комерційного училища, головою Опікунської Ради якого був протягом багатьох років. Одночасно з викладацькою діяльністю у Київському університеті Св. Володимира Микола Васильович починає читати лекції з кримінального права у Київському комерційному інституті, а також з кримінального та цивільного процесу на юридичному відділенні Київських Вищих жіночих курсів [9].

Після смерті (травень 1914 р.) професора Університету Св. Володимира, приват-доцента кафедри кримінального права, дійсного статського радника М. Самофалова його вдова Олександра Костянтинівна звернулася до Правління ККІ з пропозицією придбати бібліотеку її чоловіка. Оскільки книгозбірня виявилась неупорядкованою, було прийнято рішення перевезти всю літературу до Інституту для її упорядкування та оцінки, щоб спадкоємці мали можливість отримати за неї гідну суму [10].

За заповітом Миколи Васильовича Самофалова частинна його бібліотека з юридичних та медичних наук мала бути придбана Київськими вищими жіночими курсами, але керівництво Курсів, після майже трьох років переговорів, категорично відмовилось від цієї пропозиції [11].

Коли у листопаді 1918 р. була остаточно вирішена доля бібліотеки М. Самофалова, бібліотекар ККІ Д. Теремець запропонував відібрати з неї цінну та необхідну літературу для бібліотеки Інституту, що становило майже 3000 од. зб. Решту було об'єднано з дублетними та непрофільними виданнями (загалом 4134 од. зб.), які були виставлені на продаж [12].

У грудні 1918 р. присяжний повірений І. Бабат виявив бажання придбати частину бібліотеки М. Самофалова і зробив заставу у 5 тис. руб. готівкою. Правління ККІ задовольнило прохання Іллі Львовича, але запросило за частину бібліотеки М. Самофалова 8800 руб. готівкою і навіть погодилось безоплатно надати покупцеві ящики для пакування придбаної літератури [13].

На жаль, не усі інвентарні книги Фундаментальної бібліотеки ККІ збереглися, і тому ми не змогли знайти документального підтвердження існування власних бібліотек С. Бараца та М. Самофалова у фондах книгозбірні Інституту. Однак, переглядаючи фонд книгозбірні *de visu*, було виявлено написи на титульних аркушах видань, наприклад: "С. М. Барац"; "С. Барац"; "Baraz Sk. Peterburg", і навіть печатку-екслібрис розміром 55 x 20 мм, з рамкою прямокутної форми і текстом у стовпчик у три рядки: "С. М. Барац / 20, Галерная улица. 20 / С-Петербург". Цей факт підтверджує надходження видань з бібліотеки С. Бараца у ККІ.

Щодо бібліотеки М. Самофалова, то завдяки написам, зробленим власником бібліотеки на титульних аркушах та форзацах книжок, а саме: "Н. Самофалов"; "Ник. Самофалов"; "Ник. Вас. Самофалов", і тисненню на нижній частині корінців книжок, як-то: "Н. С."; "Н. В. С."; "Н. S." — маємо документальне підтвердження перебування частини книжок з його бібліотеки у фондах книгозбірні ККІ.

На виданнях, які мали власну оригінальну тверду або м'яку оправу гарної якості, під час реєстрації в інвентарних книгах бібліотек Інституту на корінцях у верхній частині прикріплювались невеличкі білі наклейки розміром 35 x 25 мм, 40 x 30 мм, 60 x 35 мм, відповідно до формату видання, у друкарському виконанні з рамкою синього кольору, на полі яких бібліотекар власноручно чорним чорнилом проставляв інвентарно-порядковий номер.

Більшість літератури, яка надходила до Фундаментальної бібліотеки ККІ, мала обкладинку, бо тверда оправу коштувала недешево. За час користування вона пошкоджувалась і потребувала поновлення. Книжки та періодичні видання з більш пошкодженими палітурками віддавали до майстерні для оправи, а видання з великою кількістю сторінок, які мали широкий корінець, під час оправи отримували власні реквізити, які вказували на приналежність Фундаментальній бібліотеці або бібліотекам науково-допоміжних підрозділів ККІ.

У верхній частині корінця шляхом тиснення було позначено інвентарно-порядковий номер книги, трохи нижче — прізвище автора та скорочена назва твору, у нижній частині

* Пуд — 16 кг.

корінця — належність до тієї чи іншої бібліотеки Інституту. Якщо ж видання мали невелику кількість сторінок (приблизно до 150) і не було можливості відтиснути на корінці всі необхідні реквізити, вони розміщувались на лицьовій верхній частині палітурки: у лівому верхньому куточку — інвентарно-порядковий номер, нижче — прізвище автора та скорочена назва твору, внизу — аббревіатура фонду відповідної бібліотеки. Усі реквізити, як правило, наносились шляхом тиснення, нерідко — золотом.

Після оправи книжок та періодичних видань на них проставлявся суперекслібрис у вигляді аббревіатури назв підрозділів Бібліотеки, який вказував на приналежність до Фундаментальної книгозбірні та бібліотек навчально-допоміжних підрозділів ККІ, наприклад: "В. К. К." — Вышние Коммерческие курсы; "Ф. Б. К. К. И." — Фундаментальная библиотека ККИ; "С. Б. К. К. И." — Студенческая библиотека ККИ; "Б. У. К. К. И." — Библиотека Кабинета экономистов ККИ; "К. Т. К. К. И." — Кабинет торговлеведения ККИ; "Семинарий К. К. И." — Семинарий (финансово-экономических) наук ККИ; "К. К. И. С. К." — ККИ Страховой кабинет; "С. К. К. К. И." — Статистический кабинет ККИ; "Э. Г. К. К. И." — (кабинет) Экономической географии ККИ; "Б. К. Ж. Д." — Библиотека Кабинета железнодорожного.

Оправа літератури відіграє дуже важливу роль у збереженні фондів, але у березні 1912 р. постало питання про те, що значна частина книжок Фундаментальної бібліотеки ККІ не має оправи не тільки тих, які надійшли раніше, а й тих, які нещодавно поповнили бібліотечні фонди. Бібліотекар Фундаментальної бібліотеки ККІ М. Тарасевич звертав увагу адміністрації Інституту на те, що 15% відрахувань на оправу від загальної суми, асигнованої на бібліотеку, замало, треба збільшити ці кошти принаймні до 25% [14].

Уже у квітні того самого року постало нагальне питання про оправу більше ніж 4000 од. зб. за ціною оправи від 20 коп. до 1 руб. за оправу, а, наприклад, шкіряний корінець оправи одного примірника з написом позолотою коштував 30 коп. за книжку [15].

Весною 1916 р. звичайна оправа зі шкіряним корінцем коштувала від 1 руб. і більше, з парусиновим — не менше 75 коп. Такі оправи влітку минулого, 1915 р., коштували 25—40 коп., а у січні наступного, 1916, — 50—60 коп. У травні 1916 р., коли Бібліотека ККІ розгорнула свою діяльність в евакуації у Саратові, знов постало питання про оправу пошкоджених примірників літератури, тим більше, що у цей час оправа значно подорожчала у порівнянні з попередніми роками. Тому потрібно було не зволікати з оправою літератури Фундаментальної бібліотеки ККІ [16].

Беручи до уваги постійне подорожчання палітурних робіт та погіршення економічного стану в державі, завідувач Фундаментальної бібліотеки ККІ постійно звертався до Правління Інституту щодо асигнування коштів, потрібних для підтримки належного стану фонду книгозбірні.

Восени 1916 р. ціна оправи з молескіновим (міцна цупка бавовняна тканина, зазвичай пофарбована у темні кольори) або парусиновим корінцем вже коштувала від 2 до 3 руб. Зважаючи на те, що протягом останніх трьох років література з фонду зовсім не здавалась для оправи, книжки, які мали обкладинку, швидко пошкоджувалися навіть за умови користування ними виключно у читальній залі. Після повернення бібліотеки з евакуації з Саратова до Києва, знов постало питання про першочергову оправу літератури, яка користувалась найбільшим попитом у читачів [17].

Наведений матеріал переконливо засвідчує, що бібліотечні печатки та суперекслібриси в якості провенієнції є важливим документальним джерелом при дослідженні історії бібліотек, у тому числі вищих навчальних закладів, і одним із основних інструментів при фізичній та бібліографічній реконструкції їхніх фондів.

Список використаної літератури

1. Усенко І. Б. Гуляев Олексій Михайлович / І. Б. Усенко // Енциклопедія сучасної України / голов. редкол.: Дзюба І. М. [та ін.]. — К., 2006. — Т. 6. — С. 614.
2. Осташко Т. С. Ейхельман Отто Оттович / Т. С. Осташко // Енциклопедія історії України / ред. рада: В. М. Литвин (голова) [та ін.]. — К., 2005. — Т. 3. — С. 17—18.
3. Русов Олександр Олександрович // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан (голов. ред.) [та ін.]. — К., 1963. — Т. 12. — С. 442—443.
4. Барац Семен Моисеевич // Еврейская энциклопедия / под общ. ред. Л. Кацельнельсона, Д. Г. Гинцбурга. — СПб., 1909. — С. 790—791.
5. Державний архів міста Києва (далі — Держархів м. Києва), Киевский коммерческий институт. — Ф. 153, оп. 8, спр. 32, арк. 185, 188, 191.
6. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 32, арк. 191.
7. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1156, арк. 78.
8. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1154, арк. 9.
9. Самофалов Н. В. // Киевлянин. — 1915. — № 124 (7 мая). — С. 2.
10. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1155, арк. 1.
11. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1155, арк. 31.
12. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1154, арк. 119.
13. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 2254, арк. 129.
14. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 491, арк. 33.
15. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 491, арк. 36.
16. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1156, арк. 51.
17. Держархів м. Києва. — Ф. 153, оп. 8, спр. 1154, арк. 26.

Статья посвящена собранным и систематизированным данным про удостоверяющие печати та шрифтовые суперекслибрисы книгохранилища Киевского коммерческого института.

The article is dedicated to gathered and systemized information about seals and super bookplates from book depository of Kyiv commercial institute.

Надійшла в редакцію 7 травня 2013 року